Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.02.2021, sp. zn. 30 Cdo 3169/2019, ECLI:CZ:NS:2021:30.CDO.3169.2019.1

Číslo: 78/2021

Právní věta:

Dospěje-li v řízení o žalobě nezletilých žalobců - cizinců zastoupených jejich rodiči soud k závěru, že žalobci nemají procesní způsobilost a jejich rodiče v rámci rodičovské odpovědnosti za ně nemohou před soudem jednat, a proto pro podání žaloby je třeba schválení opatrovnického soudu, nemůže bez dalšího rozhodnout o zastavení řízení podle § 104 odst. 2 o. s. ř. pro nedostatek podmínky řízení, který se nezdařilo odstranit, jestliže předtím opatrovnický soud zastavil řízení o schválení úkonu z důvodu nedostatku pravomoci (mezinárodní příslušnosti). Dojde-li soud k závěru, že zde není jiný (mezinárodně příslušný) soud, který by o udělení souhlasu mohl rozhodnout, případně že rozhodnutí takového soudu je pro žalobce (jejich rodiče) reálně nedosažitelné, musí si v takovém případě otázky jinak vyhrazené opatrovnickému soudu posoudit sám se závěrem o tom, zda je nedostatek podmínky řízení vůbec dán.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 24.02.2021

Spisová značka: 30 Cdo 3169/2019

Číslo rozhodnutí: 78

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Odpovědnost státu za újmu, Podmínky řízení, Rodičovská odpovědnost (o. z.), Zastoupení, Způsobilost procesní

Předpisy: čl. 3 odst. 1 předpisu č. 104/1991Sb.
čl. 36 odst. 1 předpisu č. 2/1993Sb.
čl. 36 odst. 3 předpisu č. 2/1993Sb.
§ 104 odst. 2 o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání všech žalobců zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. 19 Co 60/2019, a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 20. 12. 2018, sp. zn. 10 C 291/2016, a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 7 k dalšímu řízení; dovolání žalobců a) a b) odmítl.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobci se podanou žalobou domáhali, aby žalovaná byla povinna zaplatit každému z nich částku 250 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy způsobenou nesprávným úředním postupem a nezákonnými rozhodnutími Policie České republiky, na základě kterých byli žalobci a) a b) zajištění po dobu 30 dní v Zařízení pro zajištění cizinců B.-J. a která byla zrušena pro nezákonnost rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 7. 10. 2015, č. j. 1 A 67/2015-33. Tehdy nezletilý žalobce c) a nezletilý žalobce d) byli jakožto děti zajištěných rodičů účastníky řízení o zajištění rodičů a byli umístěni do Zařízení pro zajištění cizinců a po dobu 28 dní zbaveni svobody.

2. Obvodní soud pro Prahu 7 jako soud prvního stupně rozhodl usnesením ze dne 20. 12. 2018, č. j. 10 C 291/2016-95, že se řízení ve vztahu mezi žalobci c) a d) a žalovanou zastavuje (výrok I). Současně rozhodl o tom, že žalobci c) a d) a žalovaná nemají navzájem právo na náhradu nákladů řízení (výrok II).

3. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozhodl usnesením ze dne 23. 4. 2019, č. j. 19 Co 60/2019-113, tak, že se usnesení soudu prvního stupně potvrzuje (výrok I) a žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II).

4. Soudy obou stupňů shodně uzavřely, s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4999/2014 (rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na www.nsoud.cz; poznámka dovolacího soudu), že podání žaloby na náhradu majetkové i nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím není běžnou záležitostí týkající se majetku nezletilých (ve smyslu § 989 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), a proto musí být schváleno soudem, má-li být na něj nahlíženo jako na perfektní úkon, který je způsobilý vyvolat zamýšlené následky (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 1433/2011). Žalobci souhlas opatrovnického soudu k podání žaloby za nezletilé ani po výzvě soudu nepředložili a u žalobců c) a d) tak dle soudů obou stupňů nebyly splněny podmínky řízení, což vedlo k zastavení řízení soudem prvního stupně.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

5. Rozsudek odvolacího soudu v rozsahu výroku I napadli žalobci, zastoupení advokátem, včasným dovoláním.

6. Žalobci, dále též jako dovolatelé, mají za to, že odvolací soud nesprávně právně posoudil požadavek schválení právního jednání za nezletilé žalobce a v důsledku toho řízení vůči žalobcům c) a d) zůstává zastavené. Odvolací soud tak nezohlednil specifickou situaci žalobců jakožto íránských uprchlíků, v době řízení pobývajících mimo Českou republiku, vůbec nepřihlédl k nejlepšímu zájmu dítěte a ignoroval faktickou nemožnost domoci se schválení právního jednání za nezletilé českými soudy.

7. Dovolatelé uvádí, že Okresní soud v Mladé Boleslavi pochybil, když usnesením č. j. 26 Nc 2452/2017-34 a 6 P a Nc 217/2017 ze dne 12. 11. 2018 rozhodl tak, že je nepříslušný v řízení ve věci schválení podání žaloby za nezletilé žalobce, kteří jsou cizími státními příslušníky, a řízení zastavil.

8. Dle dovolatelů české soudy mají pravomoc k rozhodnutí o schválení podání za nezletilé, jak vyplývá i z rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie o předběžné otázce ze dne 6. 10. 2015, ve věci C-404/14, Matoušková.

9. Dovolatelé se domnívají, že na jejich případ nelze aplikovat usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.

4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4999/2014, neboť skutkový základ je odlišný, a odvolací soud měl pochybit, když nezohlednil specifickou situaci dovolatelů. V řízení, ve kterém bylo vydáno uvedené usnesení, totiž žalobci odmítli návrh na schválení právního jednání podat, byť jim nic v podání návrhu nebránilo a byli k tomu soudem vyzváni. V případě dovolatelů tito o schválení podání žaloby za nezletilé opatrovnickým soudem usilovali, ale soudy řízení zastavily s ohledem na svou údajnou nepříslušnost a nedostatek pravomoci českých soudů řízení vést a ve věci rozhodnout.

10. Soudy vůbec neposuzovaly, jestli je potřebné a nevyhnutelné právní jednání za nezletilé žalobce schvalovat, když jsou v řízení zastoupeni pro bono, v případě neúspěchu žaloby jim nehrozí nepřiměřeně vysoké náklady a projednání žaloby je v nejlepším zájmu nezletilých žalobců.

11. Dovolatelé proto mají za to, že neschválením žaloby došlo k nedůvodné překážce jejich přístupu k soudu a bylo tak také porušeno jejich právo na odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody. Přičemž v předcházejícím správním řízení bylo postaveno najisto, že jejich zajištění bylo nezákonné (viz rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 7. 10. 2015, č. j. 1 A 67/2015- 33).

12. Současně dovolatelé namítají, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno právo žalobců c) a d) na odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody zaručené v čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluvy“), jakož i popřeno právo žalobců c) a d) dožadovat se přiměřeného zadostiučinění za špatné zacházení ze strany státních orgánů v průběhu zadržení a zajištění v rozporu s čl. 3 Úmluvy.

13. Žalovaná se k dovolání nevyjádřila.

III.
Přípustnost dovolání

14. Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (viz čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb. a čl. II bod 2 zákona č. 296/2017 Sb.), dále jen „o. s. ř.“.

15. Dovolání bylo podáno včas, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. Nejvyšší soud se proto dále zabýval přípustností dovolání.

16. Dovolání žalobců a) a b) proti rozhodnutí, kterým bylo zastaveno řízení ve vztahu k žalobcům c) a d), resp. takové rozhodnutí bylo odvolacím soudem potvrzeno, není subjektivně přípustné. Jak totiž vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu, např. z usnesení ze dne 30. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1363/96, uveřejněného v časopise Soudní judikatura 3/1998 pod číslem 28, oprávnění podat dovolaní (subjektivní přípustnost) svědčí účastníku, v jehož poměrech rozhodnutím odvolacího soudu nastala újma, která je odstranitelná tím, že dovolací soud takové rozhodnutí zruší.

17. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

18. Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

19. Podle § 241a odst. 1 věty první o. s. ř. lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

20. Podle § 243f odst. 1 o. s. ř. pro rozhodnutí dovolacího soudu je rozhodující stav v době vydání napadeného rozhodnutí odvolacího soudu.

21. Dovolací soud předesílá, že přípustnost dovolání nemůže založit sama skutečnost, že žalobce c) v mezidobí (po vydání napadeného rozhodnutí) „nabyl plnoletosti“, neboť se nejedná o otázku právního posouzení věci (§ 241a odst. 1 věty první o. s. ř.), zejména však je pro rozhodnutí dovolacího soudu rozhodující stav v době vydání napadeného rozhodnutí odvolacího soudu (§ 243f odst. 1 o. s. ř.) a správnost či nesprávnost právního posouzení věci odvolacím soudem tak nelze posuzovat na základě skutečností, které zde v době vydání napadeného rozhodnutí nebyly.

22. Dovolatelé spatřují předpoklad přípustnosti dovolání v tom, že „napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která má být podle žalobců dovolacím soudem vyřešena jinak“, přičemž z obsahu dovolání vyplývá, že se takto vymezují vůči usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4999/2014. Jak plyne z uvedeného usnesení, podání žaloby proti státu z důvodu tvrzené majetkové a nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem [ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)] se týká oblasti správy majetku nezletilého dítěte a nelze je považovat za běžnou záležitost, jež by svou povahou patřila do běžné správy jeho majetku. Proto i pro podání žaloby proti státu z důvodu tvrzené majetkové a nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. je třeba schválení opatrovnického soudu podle ustanovení § 179 o. s. ř. (nyní srov. § 466 zákona o zvláštních řízeních soudních; poznámka dovolacího soudu). Dovolací soud však na podkladě dovolání žalobců neshledává důvod se od označeného rozhodnutí odchýlit (postupem podle § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích), a to už jenom z toho důvodu, že má za to, že použití jeho závěrů na nyní projednávanou věc ze strany odvolacího soudu nebylo s ohledem na odlišné skutkové okolnosti v daný okamžik na místě, jak bude dále vysvětleno.

23. Dovolání žalobců c) a d) je nicméně přípustné pro řešení otázky procesního práva, zda nepředložení rozhodnutí o schválení úkonu podání žaloby za nezletilé žalobce opatrovnickým soudem, který zastavil řízení z důvodu nedostatku pravomoci (mezinárodní příslušnosti), je bez dalšího důvodem zastavení řízení dle § 104 odst. 2 o. s. ř. pro nedostatek podmínky řízení, který se nezdařilo odstranit, neboť se ve smyslu § 237 o. s. ř. jedná o otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.

IV.
Důvodnost dovolání

24. Dovolání je důvodné.

25. Dovolací soud předesílá, že v nynějším řízení není možno přezkoumávat pravomocné rozhodnutí vydané v jiném soudním řízení, v daném případě rozhodnutí opatrovnického soudu, který z důvodu nedostatku své pravomoci (mezinárodní příslušnosti) zastavil řízení ve věci schválení úkonu podání žaloby za nezletilé žalobce c) a d). Soudy v nynějším řízení (včetně Nejvyššího soudu) tak z uvedeného rozhodnutí postupem podle § 135 odst. 2 o. s. ř. vychází.

26. Podle § 103 o. s. ř. kdykoli za řízení přihlíží soud k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může rozhodnout ve věci samé (podmínky řízení).

27. Podle § 104 odst. 2 o. s. ř. jde-li o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit, učiní soud k tomu vhodná opatření. Přitom zpravidla může pokračovat v řízení, ale nesmí rozhodnout o věci samé. Nezdaří-li se nedostatek podmínky řízení odstranit, řízení zastaví.

28. Podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu (odstavec 1). Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. (odstavec 3). Podmínky a podrobnosti upravuje zákon (odstavec 4).

29. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

30. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte (nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13, body 22-24; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na www.nalus.cz). Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno, vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako „přední hledisko“ však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz (viz nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13).

31. Soudy obou stupňů shledaly, že se nezdařilo odstranit nedostatek podmínky řízení (spočívající v souhlasu opatrovnického soudu s podáním žaloby za nezletilé), aniž by se dál otázkou nejlepšího zájmu nezletilých žalobců zabývaly a aniž by se i zabývaly otázkou, zda jejich procesní postup v řízení nemůže ve svých důsledcích znamenat porušení práva žalobců c) a d) domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Neboť jakkoliv podmínky a podrobnosti práva na soudní ochranu upravuje zákon (čl. 36 odst. 4 Listiny), je nutno k jeho výkladu přistupovat tak, aby ve svých důsledcích nebylo určité skupině osob [v podobné situaci jako žalobci c) a d)] toto právo zcela odepřeno, a to zvláště v kontextu práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, příp. práv zaručených čl. 3 a čl. 5 odst. 5 Úmluvy, jichž se žalobci podanou žalobou domáhají.

32. V této souvislosti současně nelze pominout, že posouzení předběžné otázky souhlasu s podáním žaloby opatrovnickým soudem je pro jiný soud závazné tehdy, když byla tato předběžná otázka řešena ve výroku rozhodnutí. Řešení otázky, která nebyla přímo předmětem sporu v jiném řízení a o níž proto jiný soud nerozhodoval ve výroku, nýbrž se s ní (jako s otázkou předběžnou) pro účely svého rozhodnutí vypořádal toliko v odůvodnění svého rozhodnutí, pro soud v jiném řízení závazné není (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2013, sp. zn. 32 Cdo 4004/2011). Tím spíše nemůže být řešení předběžné otázky závazné tehdy, pokud soud pro nedostatek své pravomoci řízení o této otázce (podmínce řízení) zastavil.

33. Opatrovnický soud se otázkou samotného zájmu dítěte na schválení a výsledku žaloby nezabýval (omezil se pouze na posouzení pravomoci). Současně se soudy v nynějším řízení s ohledem na výsledek opatrovnického řízení nijak nezabývaly otázkou, zda je zde případně jiný (mezinárodně příslušný) soud, který by uvedenou otázku mohl vyřešit (tento souhlas udělit). Už jen z toho důvodu je jejich právní posouzení věci neúplné, tudíž nesprávné, neboť pokud by zde takový soud nebyl, ať již z důvodů ryze procesních (nedostatku pravomoci) či z důvodů hmotněprávních (s ohledem na obsah právní úpravy, kterou by takový soud při svém rozhodování musel použít), přičemž pod takový závěr lze zahrnout i situaci, kdy by případně byl takový soud pro nezletilé žalobce a jejich rodiče reálně nedosažitelný, pak by setrvání na splnění takového požadavku ve svém výsledku znamenalo odepření práva žalobců c) a d) domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu chráněného podle čl. 36 odst. 1 Listiny, potažmo i práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny či práv zaručených čl. 3 a čl. 5 odst. 5 Úmluvy, jak se jich dovolávají sami žalobci. Za takové situace by tak

bylo na nalézacím soudu v řízení o podané žalobě, aby si sám posoudil otázky jinak vyhrazené opatrovnickému soudu (§ 135 odst. 2 věta první o. s. ř.) a teprve v závislosti na tomto posouzení pak učinil závěr o tom, zda se podařilo odstranit nedostatek podmínky řízení (§ 104 odst. 2 o. s. ř.), resp. zda je vůbec dán.

34. Protože je právní posouzení věci odvolacím soudem nesprávné a dosavadní výsledky řízení neumožňují dovolacímu soudu o věci rozhodnout, dovolací soud napadené rozhodnutí podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí, a to včetně závislých výroků o náhradě nákladů řízení, a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.), přičemž ve vztahu k dovolání žalobců a) a b) muselo být toto odmítnuto, neboť bylo podáno někým, kdo k dovolání není oprávněn [§ 218 písm. b) a § 243c odst. 3 o. s. ř.], byť na kasaci napadeného rozhodnutí k dovolání žalobců c) a d) se tím ničeho nemění.

35. V dalším řízení soud prvního stupně si ujasní, jakou hmotněprávní úpravou se řídí svéprávnost žalobců c) a d) a rodičovská zodpovědnost jejich rodičů (srov. zejm. § 29 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, a Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, publikovanou pod č. 141/2001 Sb. m. s.). Poté znovu posoudí svéprávnost a od ní se odvíjející procesní způsobilost žalobců c) a d), jakož i možnost žalobců a) a b) jako jejich rodičů za ně v rámci rodičovské zodpovědnosti před soudem jednat (srov. § 20 odst. 1 a § 22 o. s. ř. a § 9 odst. 1 zákona o mezinárodním právu soukromém). Ve zrušovaných rozhodnutích přitom uvedené posouzení, jak soudy dospěly k aplikaci české hmotněprávní úpravy na svéprávnost a rodičovskou zodpovědnost žalobců, zcela chybí a vyřešení uvedených otázek nebylo dovolacímu přezkumu otevřeno. V návaznosti na to pak soud znovu posoudí podmínky řízení a i případný další procesní postup podle § 103 a § 104 odst. 2 o. s. ř.

36. Soudy jsou ve smyslu § 243g odst. 1 části první věty za středníkem o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázány právními názory dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vyslovenými.